

ΣΥΛΛΟΓΙΚΗ ΧΡΗΣΗ ΤΩΝ ΠΗΓΩΝ ΚΑΙ ΜΕΣΩΝ ΠΛΗΡΟΦΟΡΗΣΗΣ

Ρωξάνη Φέσσα	- Βιβλιοθήκη Ιδρύ- ματος Ευγενίδου
Γιόλα Νταή	- Βιβλιοθήκη Ανωτά- της Βιομηχανικής Σχολής
Ελευθερία Σπαγαδώρου	- Βιβλιοθήκη Ιδρύ- ματος Ευγενίδου

Η "Εθνική Επιτροπή για τις βιβλιοθήκες και τις υπηρεσίες πληρο-
φόρησης" των ΗΠΑ, στη σύσκεψη του Λευκού Οίκου (WHITE HOUSE CONFEREN-
CE) που έγινε το 1979 αποφάσισε τη δημιουργία δίκτυου βιβλιοθηκών. Η
απόφαση αυτή δικαιολογήθηκε ως εξής : "η συλλογική χρήση των πηγών
επιβάλλεται από την έκρηξη των πληροφοριών, την πρόοδο της νεώτερης
τεχνολογίας, το μεγάλο κόστος για την απόκτηση των πηγών και την με-
γάλη ανομοιογένεια των πηγών που διατίθενται στα άτομα, εξ αιτίας
της γεωγραφικής και της κοινωνικο-οικονομικής τους θέσης". Η απόφα-
ση αυτή πάρθηκε από ένα κράτος που διαθέτει πολλές και άριστα οργα-
νωμένες βιβλιοθήκες και υπηρεσίες πληροφόρησης οι οποίες καλύπτουν
όχι μόνο τις ΗΠΑ αλλά και όλο τον κόσμο. Ένα κράτος που διαθέτει με-
γάλη επιστημονική και τεχνολογική υποδομή, που πιστεύει όμως ότι για
να εξακολουθήσει την ανάπτυξη του χρειάζεται απαραίτητα να δημιουρ-
γήσει οργανωμένο δίκτυο βιβλιοθηκών.

Η Βουλγαρία, γειτονική μας χώρα με πληθυσμό περίπου σαν το δικό
μας με περιορισμένες φυσικές και οικονομικές πηγές, παρουσίασε, μετά
τον 2ον παγκόσμιο πόλεμο μια εντυπωσιακή οικονομική, πολιτιστική και
κοινωνική ανάπτυξη. Σημαντικό στοιχείο για την ανάπτυξη της θεώρησε
ότι είναι η ανάγκη για πληροφόρηση, την οποία βάσισε στο δίκτυο των
βιβλιοθηκών και στην κοινή χρήση των πηγών. Σύμφωνα με στοιχεία της
Unesco η Βουλγαρία έχει σήμερα πάνω από 800 επιστημονικές βιβλιοθή-
κες και περισσότερες από 11.000 λαϊκές βιβλιοθήκες οργανωμένες σε έ-
να ενοποιημένο σύστημα. Συγχρόνως διαθέτει ένα εθνικό σύστημα επι-
στημονικής και τεχνικής πληροφόρησης. Παρ' όλα αυτά επειδή οι πηγές

που διαθέτει η χώρα δεν αρκούν για τις ανάγκες της οργανώθηκε ένα σύστημα για διεθνή ανταλλαγή πηγών με ξένα κράτη.

Η Αγγλία, χώρα εξαιρετικά προοδευμένη στο τομέα των βιβλιοθηκών, με νομοθεσία για τις λαϊκές βιβλιοθήκες από το 1850, βέβαια έχει πολλές φορές τροποποιηθεί από τότε, ξεκίνησε το 1965 μεγάλες αλλαγές στη νομοθεσία των λαϊκών βιβλιοθηκών. Μεταξύ άλλων τονίζεται ότι η προαιρετική συνεργασία μεταξύ των βιβλιοθηκών γίνεται υποχρεωτική και συντονίζεται από ένα αντιπροσωπευτικό συμβούλιο. Στη συνεργασία αυτή μπορεί να συμπεριληφθούν και άλλες βιβλιοθήκες, πανεπιστημιακές, ειδικές και διαφόρων ιδρυμάτων. Πρέπει να σημειωθεί ότι παρ'όλο που η συνεργασία μεταξύ βιβλιοθηκών συνήθως σημαίνει ένα σύστημα δανεισμού μεταξύ βιβλιοθηκών, σ'αυτή τη περίπτωση ο όρος δεν είναι τόσο συγκεκριμένος. Η έννοια της συνεργασίας είναι πολύ πλατειά και μπορεί να συμπεριλάβει την δημιουργία περιφερειακών πληροφοριακών βιβλιοθηκών, τμήμα για συντονισμό αγορών, κεντρικό τμήμα καταλογογράφησης κλπ.

Στη Ρωσία το δίκτυο των τεχνικών βιβλιοθηκών που εξυπηρετεί την βιομηχανία, τα οικοδομικά έργα και τις μεταφορές ξεπερνούσε ήδη το 1962 τις 16.000 βιβλιοθήκες με 175.000.000 τόμους. Αυτές οι βιβλιοθήκες αποτελούν ένα σύνολο που είναι μέρος του γενικού συστήματος των σοβιετικών βιβλιοθηκών. Η δομή του δικτύου των τεχνικών βιβλιοθηκών αντιστοιχεί απόλυτα στη δομή της Εθνικής οικονομίας της χώρας. Οι τεχνικές βιβλιοθήκες είναι οργανωμένες κατά γεωγραφικές περιφέρειες και τομείς της οικονομίας. Μέσα στο πλαίσιο κάθε διοικητικής ενότητας, η τεχνική βιβλιοθήκη δεν θεωρείται σαν κάτι το χωριστό αλλά σαν ένα στοιχείο ενός συστήματος που βασίζεται στη συνεργασία και στη κοινή χρήση των συλλογών και των πηγών πληροφόρησης.

Από τα λίγα αυτά παραδείγματα φαίνεται πόση σημασία αποδίδουν στο θεσμό της βιβλιοθήκης και στη κοινή χρήση των πηγών κράτη με διαφορετικά καθεστάτα, με διαφορετικά μοντέλα ανάπτυξης αλλά που σ' αυτά τα θέματα φαίνεται να συμφωνούν απόλυτα. Τι είναι η συλλογική χρήση των πηγών και μέσων πληροφόρησης, γιατί χρησιμοποιήθηκε αυτός ο όρος. Πιθανόν να δοθεί η εντύπωση ότι είναι απλώς ένας νέος όρος που υποδηλεί τη γνωστή έννοια της συνεργασίας και συντονισμού μεταξύ βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης. Είναι γεγονός ότι υπάρ-

χουν βασικά πολλά κοινά, αλλά η προσέγγιση στο θέμα είναι διαφορετική, ξεκινά από μία διαφορετική αρχή. Όταν μιλάμε για συνεργασία η ύπαρξη των βιβλιοθηκών είναι δεδομένη και γίνεται προσπάθεια για την καλλίτερη οργάνωση αυτής της συνεργασίας. Ο νέος όρος είναι μία πλατύτερη έννοια που συμπεριλαμβάνει δύο ενότητες.

Η μία ενότητα είναι οι πηγές και τα μέσα, δηλαδή είναι το υλικό της βιβλιοθήκης, το προσωπικό, ο εξοπλισμός της. Η άλλη ενότητα αποτελείται από μία ή πολλές ομάδες ανθρώπων που έχουν ανάγκη από την βιβλιοθήκη και από τις πληροφορίες που παρέχει. Και οι προσαθειές μας θα τείνουν στη καλλίτερη οργάνωση της πρώτης ενότητας για να καλύψει τις ανάγκες της δεύτερης.

Αν δούμε το πρόβλημα στο σύνολο του, από Εθνική σκοπιά, αυτοί που έχουν την ανάγκη των βιβλιοθηκών και των υπηρεσιών πληροφόρησης είναι όλος ο πληθυσμός μιας χώρας. Γι' αυτό η συλλογική χρήση των πηγών είναι ένα σημαντικό στοιχείο στον εθνικό σχεδιασμό του δικτύου των βιβλιοθηκών και υπηρεσιών πληροφόρησης ώστε να καλυφθούν οι ανάγκες του πληθυσμού για εκπαίδευση, πνευματική ανάπτυξη, επιστημονική έρευνα, επαγγελματική κατάρτιση, σωστή πληροφόρηση, στοιχεία που στηρίζουν την ανάπτυξη κάθε χώρας.

Ο προγραμματισμός της συλλογικής χρήσης θα βασιστεί στα πραγματικά δεδομένα της κάθε χώρας για να μπορέσουν να καθοριστούν οι προτεραιότητες ανάλογα με τις ανάγκες και τις ιδιαιτερότητες της. Παλιότερα προτεραιότητα είχε η άρτια συλλογή κάθε βιβλιοθήκης. Σήμερα ξεκινάμε από τις ανάγκες του χρήστη για να οργανώσουμε ανάλογα το δίκτυο, ώστε με τη συλλογική χρήση των πηγών που διαθέτουμε και αυτών που θα πρέπει να αποκτήσουμε να καλύψουμε αυτές τις ανάγκες.

Με αυτό το σκεπτικό θα πρέπει να συγκεντρωθούν τα απαραίτητα στοιχεία για να μπορέσει να θεμελιωθεί το δίκτυο σε πραγματικά δεδομένα που να βασίζονται στην ελληνική και ξένη πραγματικότητα. Όπως είναι γνωστό διαθέτουμε πολύ λίγα πραγματικά στοιχεία, τόσο για την ύπαρξη των βιβλιοθηκών όσο και για τις ανάγκες του πληθυσμού. Στην προσπάθεια να δώσουμε μια κάπως πραγματική εικόνα της ελληνικής πραγματικότητας χρησιμοποιήθηκαν στοιχεία που διαθέτει η Εθνική Στατιστική Υπηρεσία και το Υπουργείο Πολιτισμού. Στοιχεία εν πολλοίς ελλιπή, αλλά που δίνουν κάποια εικόνα από την οποία προκύπτουν κά-

ποια συμπεράσματα.

Ως προς τον πληθυσμό της Ελλάδας έχουμε τα εξής στοιχεία :

* <u>Σύνολο πληθυσμού</u>	9.740.417	
Αστικός	5.659.141	- 58,1%
Ημιαστικός	1.125.547	- 11,6%
Αγροτικός	2.955.729	- 30,3%
** <u>Οικονομικά ενεργός πληθυσμός</u>	3.234.980	
Επιστημονικά και ελεύθερα επαγγέλματα	- 183.480	
Διευθύνοντες και ανώτερα διοικητικά στελέχη	- 19.880	
Υπάλληλοι γραφείου	- 244.008	
Έμποροι και πωλητές	- 232.508	
Παροχή υπηρεσιών	- 238.888	
Γεωργοί, κτηνοτρόφοι, δασονόμοι, ψαράδες	1.313.336	
Τεχνίτες και εργάτες (σε βιομηχανίες, οικοδομικά και τεχνικά έργα)	- 966.488	
Πρόσωπα που δεν μπορούν να καταταχθούν	36.408	

Τα στατιστικά αυτά στοιχεία είναι ελάχιστα αλλά κρίθηκαν απαραίτητα για να δώσουν κάποια εικόνα για τον πληθυσμό της χώρας, την σύνθεση του και τις ανάγκες του. Οι δύο μεγαλύτερες κατηγορίες επαγγελματιών είναι : α) οι γεωργοί, κτηνοτρόφοι, ψαράδες και β) οι τεχνίτες και εργάτες. Ο υπόλοιπος πληθυσμός που δεν εργάζεται είναι 6.505.437 και αποτελείται από παιδιά, σπουδαστές, νοικοκυρές και ηλικιωμένους. Σ' αυτή τη σύντομη ανάλυση δεν υπάρχει χρόνος να δωθούν στοιχεία για τις ηλικίες και την εκπαίδευση, στοιχεία που είναι απαραίτητα για μία σε βάθος μελέτη. Για όλες τις κατηγορίες του πληθυσμού απαραίτητες είναι οι βιβλιοθήκες. Ενδιαφέρον είναι να δει κανείς τι βιβλιοθήκες υπάρχουν στην Ελλάδα και πως κατανέμονται σε σχέση με τον πληθυσμό.

* Από την απογραφή του 1981

** Δειγματοληπτική επεξεργασία από την απογραφή του 1971

Βιβλιοθήκες που υπάρχουν στον Ελληνικό χώρο :

Σύνολο βιβλιοθηκών	- 625
που χωρίζονται σε	
Δημοτικές	- 298
Δημόσιες	- 36
Ν.Π.Δ.Δ.	- 138
Ν.Π.Ι.Δ.	- 109
Ιδιωτικές και άλλης μορφής	- 44

Στο σχέδιο 1 βλέπουμε την κατανομή αυτών των βιβλιοθηκών στον ελληνικό χώρο. Στο σχήμα 2 βλέπουμε πόσα άτομα εξυπηρετούνται από μία βιβλιοθήκη σε κάθε γεωγραφική περιοχή. Στο σχήμα 3 βλέπουμε πόσοι τόμοι βιβλίων αντιστοιχούν σε κάθε Έλληνα πολίτη και εδώ κατά γεωγραφική περιοχή.

Εντύπωση μας κάνει η ανισότητα που παρατηρείται μεταξύ της Αθήνας και των άλλων περιοχών. Στην Αθήνα 24.000 άτομα εξυπηρετούνται από 1 βιβλιοθήκη ενώ σε όλες τις υπόλοιπες περιοχές της χώρας υπάρχει μικρότερος αριθμός ατόμων κατά βιβλιοθήκη (σχ. 2). Αντίστροφη όμως είναι η εικόνα στο σχ. 3 όπου ο αριθμός των βιβλίων κατ'άτομο είναι σαφώς μεγαλύτερας στην Αθήνα από την υπόλοιπη Ελλάδα. Σύμφωνα με τα γνωστά πρότυπα της Unesco σε κάθε άτομο αντιστοιχούν τουλάχιστον 3 βιβλία, αριθμός που θα αργήσουμε πολύ να αποκτήσουμε, αλλά ίσως αυτό να μην έχει και τόση σημασία όση πόσα από αυτά τα βιβλία που διαθέτουμε είναι κατάλληλα για τον πληθυσμό της Ελλάδας. Στο σχ. 4 βλέπουμε ένα συγκριτικό πίνακα που μας δίνει, σε δραχμές, πόσα χρήματα διατίθενται κατ'άτομο από τον Κρατικό Προϋπολογισμό, για τις Λαϊκές βιβλιοθήκες στην Ελλάδα και πόσα σε άλλες χώρες. Αυτή περίπου είναι η εικόνα που προκύπτει με βάση τα επίσημα στατιστικά στοιχεία.

Ας δούμε τώρα ποιά είναι τα βήματα που θα ακολουθήσουμε για να σχεδιάσουμε τη συλλογική χρήση των πηγών για τη δημιουργία του Εθνικού Δίκτυου Βιβλιοθηκών.

1) Απογραφή-καταγραφή των βιβλιοθηκών και κέντρων πληροφόρησης που υπάρχουν στην Ελλάδα και των υπηρεσιών που προσφέρουν.

Πλήρης απογραφή των κτιριακών εγκαταστάσεων.

Πλήρης απογραφή του υλικού που περιέχουν

Πλήρης απογραφή του προσωπικού που εργάζεται-ειδικευμένου και μη.

Πλήρης απογραφή του εξοπλισμού.

Η εργασία αυτή δεν θα βασιστεί μόνο σε ερωτηματολόγια αλλά και σε επί τόπου έρευνα.*

- 2) Έρευνα για τις ανάγκες του πληθυσμού κατά γεωγραφικές περιοχές, ηλικίες, εκπαίδευση, επαγγέλματα κλπ. Τα στατιστικά στοιχεία μας δίνουν μόνο το πλαίσιο για το σχεδιασμό. Θα χρειαστεί έρευνα του πληθυσμού με προσωπικές συνεντεύξεις με τους χρήστες ή με ομάδες χρηστών. Ειδικά στη πατρίδα μας η άγνοια του χρήστη ως προς το τι μπορεί να του προσφέρει μιά βιβλιοθήκη δυσκολεύει τα πράγματα. Γι' αυτό και απαιτούνται προγράμματα για την επιμόρφωση του χρήστη καθώς και πειραματικά προγράμματα που θα μας οδηγήσουν στο σχεδιασμό αυτής της έρευνας.
- 3) Έρευνα για την ανάγκη της πληροφόρησης στους διάφορους τομείς εθνικής ανάπτυξης : διοίκηση, εκπαίδευση, βιομηχανία, γεωργία, υγεία, επιστημονική έρευνα.
Συνεργασία μεταξύ φορέων για να καθοριστούν οι προτεραιότητες και μελέτη σε ποιούς τομείς μπορεί να γίνει ο συντονισμός και η συνεργασία για τη καλλίτερη χρήση των πηγών.
- 4) Καθορισμός των αναγκών της χώρας από διεθνείς πηγές πληροφόρησης. Όπως μία βιβλιοθήκη δεν είναι αυτόνομη, κατά τον ίδιο τρόπο καμμία χώρα δεν μπορεί να αρκестει στις πηγές που διαθέτει. Χρειάζεται η σύνδεση με διεθνείς υπηρεσίες, τράπεζες δεδομένων που προσφέρουν βιβλιογραφικές υπηρεσίες και γενικά πληροφόρηση. Εδώ πρέπει να αναφερθεί το UAP δηλ. Universal Availability of Publications. Παγκόσμια Διακίνηση της Εκδοτικής Παραγωγής, πρόγραμμα της IFLA που έχει σκοπό να διευκολύνει, σε παγκόσμια κλίμακα, την διακίνηση των εκδόσεων μεταξύ κρατών. Το πρόγραμμα αυτό βασίζεται στην αρχή ότι κάθε κράτος θα προμηθεύει τις εκδόσεις του στα άλλα κράτη με δανεισμό ή φωτοαντίγραφα. Χωρίς Εθνική Βιβλιογραφία δεν είναι δυνατό να συμμετέχουμε.

* Το 1979 έγινε από το Συμβούλιο της Ε.Ε.Β. αίτηση στο ΥΕΕΤ για έρευνα βιβλιοθηκών στον ελληνικό χώρο και σύνταξη καταλόγων.

Αφού είδαμε ποιές είναι οι προϋποθέσεις που χρειάζονται για τη συλλογική χρήση των πηγών στη χώρα μας, ας εξετάσουμε με τι τρόπο θα οργανωθεί το όλο σύστημα.

1) Καταγραφή των πηγών που διαθέτουν οι βιβλιοθήκες και τα κέντρα πληροφόρησης με :

α) Κοινούς καταλόγους των πηγών

Συλλογικοί κατάλογοι βιβλίων και περιοδικών

Βιβλιογραφίες : Εθνική βιβλιογραφία, τρέχουσα και αναδρομική - Ειδικές Βιβλιογραφίες, τρέχουσες και αναδρομικές.

β) Πληροφόρηση του χρήστη για το που βρίσκεται το υλικό που ζητάει.

γ) Επικοινωνία μεταξύ βιβλιοθηκών ταχυδρομική, τηλεφωνική, telex, και χρήση ηλεκτρονικού υπολογιστή.

δ) Δανεισμός μεταξύ βιβλιοθηκών και παροχή φωτοαντιγράφων.

ε) Συντονισμός πολιτικής αγορών

στ) Κοινή αγορά υλικού (έντυπου και μη)

ζ) Κοινή αποθήκευση υλικού

η) Κοινή επεξεργασία του υλικού-καταλογογράφηση, ταξινόμηση, θεματοποίηση.

θ) Συνεχής επιμόρφωση βιβλιοθηκάρων-σεμινάρια, διαλέξεις, συνέδρια, εργαστηριακές ασκήσεις

ι) Επιμόρφωση του χρήστη.

Ξεκινώντας από το σχολείο για να επεκταθεί στις διάφορες κατηγορίες χρηστών.

Στη συνέχεια θ'αναφερθούμε στα είδη δικτύων. Αναφέρονται ενδεικτικά :

1) Χωριστό σύστημα για τις λαϊκές βιβλιοθήκες και χωριστό για τις ακαδημαϊκές και ερευνητικές.

2) Περιφερειακά συστήματα κατά νομούς ή μεγαλύτερες περιφέρειες.

3) Συστήματα που βασίζονται στην Εθνική Βιβλιοθήκη.

4) Συστήματα με κέντρο την πρωτεύουσα του κράτους.

5) Συστήματα που βασίζονται στο θέμα ή τα θέματα που ειδικεύονται οι βιβλιοθήκες και με βάση μία κεντρική βιβλιοθήκη κατά θέμα.

Τελειώνοντας θα ήθελα να τονίσουμε και πάλι ότι η έμφαση σ'όλα αυτά τα συστήματα μπαίνει στις ανάγκες του χρήστη. Αλλά οι συνθήκες της ζωής, του πολιτισμού και της ανάπτυξης διαφέρουν από χώρα σε χώρα, με αποτέλεσμα κανένα κράτος να μη μπορεί να φτιάξει ένα μοντέλο που να χρησιμοποιηθεί από όλους. Σκόπιμο είναι, στην αρχή, να δημιουργηθούν ένα ή δύο πειραματικά μοντέλα που θα μελετηθούν και θα δώσουν την δυνατότητα να σχεδιαστεί το σωστό σύστημα συλλογικής χρήσης των πηγών με βάση τα ξένα πρότυπα, τη πείρα που θα έχει αποκτηθεί και τις ιδιαιτερότητες της χώρας μας.

B I B Λ Ι Ο Γ Ρ Α Φ Ι Α

1. Atherton, Pauline/Handbook for information systems and services. Unesco, 1977
2. Cubar' jan, O.S./Les bibliothèques techniques en URSS. Bulletin de I' Unesco, 1964 p. 242-248
3. Gardner, Frank. M./Public library legislation : a comparative study. Unesco, 1971.
4. Handbook of special librarianship and information work. ed. L.J. Anthony, Aslib, 1982.
5. Olier, d'. J.H. and B. Delmas/Planning national infrastructures for documentation, libraries and archives. Outline of a general policy. Unesco, 1975.
6. Popma, Leo/A network of public libraries in Greece. The Netherlands, 1983.
7. Popov, Vladimir/UAP and Bulgaria. Unesco Journal of Information Science, Librarianship and Archives Administration, 1979 p.81-84
8. Sewell, Philip/Resource sharing : cooperation and co-ordination in library and information services. André Deutsch, 1981.
9. Φέσσα, Ρωξάνη/Το δίκτυο των βιβλιοθηκών στην Ελλάδα : πειραματικό πρότυπο (μοντέλο). Α' Πανελλήνιο Συνέδριο Ελλήνων Βιβλιοθηκάρων, Αθήνα, 1977.

Σχ.1

ΚΑΤΑΝΟΜΗ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΩΝ ΣΤΟΝ ΕΛΛΗΝΙΚΟ ΧΩΡΟ

Σχ. 2
 ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ ΚΑΤΑ ΠΕΡΙΦΕΡΕΙΑ
 ΚΑΙ ΑΤΟΜΑ ΠΟΥ ΑΝΑΛΟΓΟΥΝ

Σχ. 3

ΤΟΜΟΙ ΒΙΒΛΙΩΝ ΣΤΙΣ ΕΛΛΗΝΙΚΕΣ ΒΙΒΛΙΟΘΗΚΕΣ
ΚΑΙ ΑΝΑΛΟΓΙΑ ΚΑΤ' ΑΤΟΜΟ

Συγκριτικός πίνακας ποσών που διατίθενται από
Κρατικό Προϋπολογισμό για Λαϊκές Βιβλιοθήκες

<u>Κράτος</u>	<u>Έτος</u>	<u>Κατ'άτομο σε δραχμές</u>
Ομοσπονδιακή Δημοκρατία της Γερμανίας	1980	208
Βουλγαρία	1980	159
Γαλλία	1980	154
Ελλάς	82/83	20
Ολλανδία	1981	585
Νορβηγία	1980	617
Ισπανία	1980	2
Σουηδία	1980	1.207
Αγγλία	1980	639

Σχ. 4